

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

У статті розглядаються тенденції і проблеми депозитної політики комерційного банку. Розкрита роль депозитної політики в забезпеченні ефективності банківської діяльності. Встановлено мету та завдання управління ресурсами. Визначено зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на депозитну політику банку. Проаналізовано динаміку обсягу депозитів в Україні. Запропоновано алгоритм механізму формування депозитної політики комерційного банку.

Ключові слова: депозитна політика; банківська установа; депозитні кошти; банківські послуги; комерційний банк; депозитні операції; банківська система.

SENUSCH P. M.

SHEE "University of Banking", m. Kyiv

MECHANISMS OF FORMATION OF BANK DEPOSIT POLICY

The article examines trends and challenges deposit policy of commercial banks. The role of deposit policy to ensure the efficiency of banking. Established goals and tasks involved in managing the deposit resources. Determined external and internal factors affecting the bank's deposit policy, and the role of commercial banks in managing their influence. The dynamics of total deposits in Ukraine proved that an increase in the inflow of deposits into the banking system. The algorithm of the formation mechanism of deposit policy of commercial banks. The study demonstrated that the effectiveness of the Bank to raise additional funds and ensure its competitiveness in the banking market is largely dependent on the introduction of new deposit products.

Keywords: deposit policy; banking institution; deposit funds; banking services; commercial bank; deposit operations; banking system.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток банківської сфери характеризується різноманітністю банківських операцій, введенням новітніх послуг як для юридичних, так і для фізичних осіб. Сьогодні нові тенденції у розвитку банківського сектору визначаються посиленням конкуренції між банківськими інститутами і, перш за все, в традиційних сферах діяльності - на депозитному та кредитному ринках. За таких умов характер банківських ресурсів зазнає істотних змін, що підвищує роль і значення депозитної політики як важливого інструменту впливу на грошово-кредитний ринок країни. Особливої актуальності набувають питання щодо перегляду депозитної політики на рівні кожного банку з метою втримання наявних депозитних ресурсів та розробки інструментів активізації нарощення їх обсягу. Така ситуація пояснюється як гострим дефіцитом недорогих кредитних ресурсів, так і необхідністю стабілізації ситуації в банківській системі, запобіганню негативній тенденції відтоку коштів з депозитних рахунків фізичних і юридичних осіб та подолання панічних настроїв, які призводять до падіння рівня ліквідності і платоспроможності банків.

Сьогодні дослідженню проблем формування депозитних ресурсів та розробці ефективної депозитної політики приділяють багато уваги як вітчизняні, так і зарубіжні вчені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади депозитної політики досліджено у працях таких зарубіжних учених, як А. Маршалл, А. Сміт, П. Роуз. Серед вітчизняних науковців даною проблематикою займаються М. Алексєнко, О. Барановський, О. Бартош, О. Вовчак, Л. Кузнєцова, С. Лобозинська, О. Огієнко, С. Реверчук, Існуючий механізм формування депозитної політики банку та тенденції її реалізації в сучасних умовах досліджують вітчизняні вчені: О. Дзюблук, Р. Коцовська, Г. Миськів, А. Мороз, М. Савлук, В. Ричаківська, В. Рисін, М. Рисін та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових працях значна увага приділена економічному значенню депозитних операцій, їх впливу на ресурсну базу банку, технологію формування депозитних операцій із фізичними та юридичними особами. Водночас поглиблення кризових явищ в економіці і в банківській сфері вимагає поглибленого дослідження особливостей формування депозитної політики банками з урахуванням складної економічної ситуації і реформування банківської системи.

Постановка завдання. Метою дослідження у рамках статті є розкриття особливостей сучасної депозитної політики банку, визначення чинників, які мають значний вплив на неї та розробка напрямів удосконалення механізму забезпечення ефективної її реалізації.

Виклад основного матеріалу. В умовах політичної та економічної нестабільності особливої актуальності набуває питання формування фінансових ресурсів банківськими установами. Першочерговою є проблема формування фінансових ресурсів, джерелами формування яких виступають заощадження населення, тимчасово вільні кошти підприємств, кошти міжнародних кредитних установ та іноземних фінансових організацій.

Переважає більшість банківських ресурсів утворюється в процесі здійснення депозитних операцій банку, від ефективної і правильно організації яких залежить стійкість функціонування кредитної складової їх діяльності. Ефективне управління пасивами потребує здійснення науково обґрунтованої депозитної

політики. Депозитна політика банку – це система управлінських рішень, програма дій, або документ, що містить напрями діяльності банку в галузі проведення депозитних операцій [1].

Метою депозитної політики банку є залучення якомога більшого обсягу грошових ресурсів за найнижчою ціною. А щоб залучити кошти за нижчою ціною, а розміщувати за вищою, банківські установи вдаються до застосування різноманітних фінансових інструментів та розширення видів діяльності [1].

Сьогодні в економічній літературі відсутній єдиний підхід до визначення сутності депозитної політики банків. Наукові підходи до визначення сутності депозитної політики наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Наукові підходи до визначення поняття «депозитна політика банку»	
<i>Автори</i>	<i>Визначення</i>
Л. Репа [2]	Стратегія і тактика банку в частині організації депозитного процесу, діяльності комерційного банку, спрямована на визначення мети, завдань, змісту банківської діяльності з формування залучених ресурсів, їх планування та регулювання
О. Бартош [3], Р. Коцовська [4], Б. Грибенкін [5]	Стратегія і тактика банку щодо залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення найефективнішої комбінації таких джерел
А. Бабицький [6]	Система заходів щодо залучення вкладів і управління ними – формування резерву, використання певної частини депозитів для видачі кредитів і позик, інші операції з банківськими вкладками
І. Мельникова [7]	Комплекс заходів щодо формування асортименту високоякісних депозитних послуг, різноманітних форм і методів залучення коштів з метою гарантування стійкості і надійності депозитної бази для забезпечення конкурентних переваг банку на фінансовому ринку
Г. Белоглазова Л. Кроливецька [8]	Комплекс заходів із формування депозитного портфеля, а також різні форми та методи щодо реалізації на ринку депозитних вкладів
Н. Волкова [9]	Політика у сфері залучення комерційним банком тимчасово вільних грошових коштів юридичних і фізичних осіб у вклади, або на певний термін, або до запитання
Ж. Гарбар [10]	Банківська політика щодо залучення грошових коштів вкладників у депозити (вклади) та ефективному управлінню процесом залучення цих коштів
А. А. Синяк, І. А. Горчакова [11]	Механізм реалізації інтересів усіх суб'єктів депозитного ринку, спрямований на оптимізацію витрат щодо залучення коштів на депозитному ринку за умови їх ефективного використання

Отже, на підставі аналізу наукових підходів до трактування економічної сутності депозитної політики банку, можна зробити висновок, що найбільш поширеним є визначення депозитної політики як стратегії та тактики щодо залучення фінансових ресурсів юридичних та фізичних осіб. Зауважимо, що для успішного функціонування та розширення діяльності банку недостатньо залучати кошти за нижчою ціною, а розміщувати за вищою, для цього необхідно створювати ефективну систему менеджменту, застосовуючи різноманітні фінансові інструменти для розширення своєї діяльності. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Відповідно ефективність управління та функціонування банку значною мірою визначається ефективністю реалізації депозитної політики. Головною передумовою успішного довгострокового розвитку банку є наявність та ефективна реалізація системи стратегічного менеджменту, який являє собою процес прийняття та реалізації стратегічних рішень, зміст яких полягає у виборі, заснованому на порівнянні наявного потенціалу банку з можливостями та загрозами його зовнішнього середовища.

Чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є зростання грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що, за умови відсутності фінансового ринку як альтернативи інвестування, визначає депозитні вклади як головне джерело активного портфеля банку [11]. При адаптації депозитної політики до потреб клієнтів банкам слід провести комплексний аналіз чинників, що наведені на рис. 1.

До внутрішніх відносяться ті чинники, виникнення яких безпосередньо залежить від діяльності банку. Вони обумовлені неефективною депозитною політикою банку, відсутністю чіткої стратегії поведінки на ринку депозитних ресурсів, недостатнім рівнем маркетингових досліджень цього сегмента ринку банківських послуг і недостатнім рівнем менеджменту банку, а також недосконалістю політики збуту депозитних послуг, організаційної структури банку та іншими чинниками. Відносно цієї групи чинників банк має можливість зменшити негативні наслідки їх впливу шляхом попереджувальних дій щодо їх появи, або, мінімізувавши їх прояв шляхом розробки і реалізації відповідних заходів, які зменшать вплив того чи

іншого фактора на стан, обсяг та ціну банківських ресурсів. Таким чином, внутрішні чинники впливу на залучення ресурсів є керовані на рівні самої банківської установи, що дає змогу попереджувати та мінімізувати їх негативний вплив на результати діяльності банку та на економічні інтереси власників депозитних ресурсів.

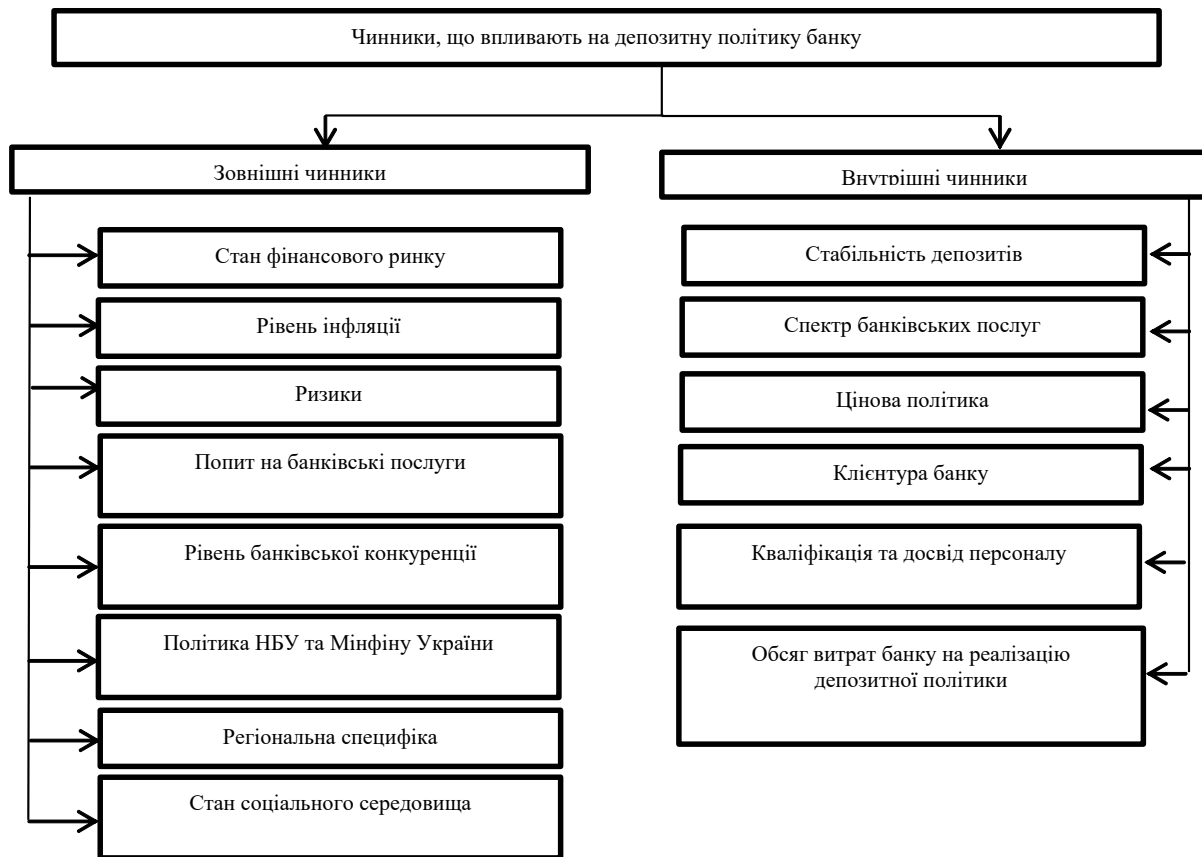

Рис. 1. Чинники, що впливають на депозитну політику банку [2]

При визначенні зовнішніх чинників ризику залучення ресурсів слід враховувати те, що можуть приєднатися й чинники, які формуються як в межах країни, так і поза її межами. Зовнішні чинники впливу в межах країни на залучення ресурсів банку поділяються на чинники ризику макро- і мікрорівня. При визначенні зовнішніх чинників, що формуються на макрорівні, слід враховувати наступні моменти: передумовами зовнішніх чинників можуть бути зміни в макроекономічній і / або політичній ситуації в країні, дія цих чинників впливає на рівень залучення депозитних коштів як банку, так і його клієнтів, що розмістили свої кошти на рахунках, такі чинники можуть впливати на залучення ресурсів прямо або опосередковано. Цілком очевидно, що впливом зовнішніх чинників банк управляти не в змозі. Він лише може прогнозувати їхню поведінку та деякою мірою адаптуватися до їхньої дії в умовах мінливості та невизначеності ринкового середовища [2].

В умовах сьогодення, враховуючи економічну та політичну нестабільність в державі, комерційні банки намагаються залучити якомога більше клієнтів на депозитне обслуговування. Проведений аналіз депозитів, залучених банками за період з 01.01.2011 р. по 01.01.2017 р. підтверджує, що завдяки активній регуляторній політиці Національного банку України після фінансової кризи обсяги надходжень на депозитні рахунки збільшувалися (табл. 2).

За аналізований період обсяги депозитів кожного року збільшувалися і станом на 01.01.2017 р. зросли порівняно з початком 2011 р. на 327,1 млрд грн. Зауважимо, що динаміка депозитів резидентів формується на фоні триваючої напруги на сході країни, збільшення внутрішньої міграції та зменшення схильності населення до заощаджень, але незважаючи на це залишки на депозитних рахунках не зменшуються. За даними табл. 2 за секторами економіки найбільше депозитів депозитні корпорації сформували за рахунок коштів сектору домашніх господарств [12]. У структурі депозитної бази банківських установ за строками розміщення найменшу частку становлять строкові вклади терміном понад 2 роки (4,7 %), переважають депозити на вимогу (34,6 %), а депозити строком до 1 року та від 1 до 2 років становлять 28,4 % та 32,2 % відповідно [12]. Це змушує банки переглядати депозитну політику в напрямі адаптації до потреб клієнта і підвищення стабільності ресурсної бази.

Таблиця 2

Динаміка депозитів, залучених депозитними корпораціями в Україні за 2010-2016 рр. (млн грн.) [12]

Показники	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017
Депозити нефінансових корпорацій	116 105	153 120	173 319	195 160	218 724	273 810	299 690
Депозити домашніх господарств	275 093	310 390	369 264	441 951	418 135	414 020	437 690
Усього	410 220	485 309	563 435	663 285	666 794	687 830	737 380

Як свідчать дані табл. 3, у структурі депозитів у розрізі валют, в основному, переважають депозити, залучені в національній валюті (55,7 %) та доларах США (36,3 %) і значно меншими є розміри вкладів, номіновані в євро, російських рублях та інших валютах. Населення та підприємницькі структури перебувають під впливом політичної та економічної нестабільності в державі, тому намагаються зберігати кошти в іноземній валюті [12].

Таблиця 3

Види та обсяги депозитів, залучених депозитними корпораціями в Україні, у розрізі валют, станом на 01.02.2017 р. (млн грн.) [12]

	Усього	У тому числі в розрізі валют				
		гривня	долар США	євро	російський рубль	інші
Депозити фінансових корпорацій	299 689	186 395	90 035	21 499	1 449	311
Депозити нефінансових корпорацій	437 689	206 075	196 187	34 116	192	1 119
Депозити домашніх господарств	26 384	18 369	7 076	895	0	43
Усього	763 762	410 839	293 298	56 510	1 641	1 473

Залучення іноземної валюти на рахунки у банках слід враховувати при формуванні депозитної політики, особливо в період зростання курсу іноземної валюти щодо національної, а також при плануванні процентних витрат.

Залучені банками кошти різноманітні за складом. Такий підхід змінює ринок депозитів і спонукає клієнтів обирати такі банківські продукти, що поєднують у собі прибутковість строкових депозитів і швидкий доступ до власних коштів, тому депозитна політика забезпечує:

- залучення зобов'язань на тривалий термін з метою надання довгострокових кредитів та здійснення широкомасштабних інвестицій;
- залучення коштів на вимогу з метою оптимізації структури балансу, дотримання показників ліквідності, здійснення поточних активних операцій;
- залучення ресурсів на коротко- та довгостроковий період з метою прибуткової діяльності банку [6].

Тому в сучасних умовах банки для залучення якомога більших обсягів коштів змушені надавати, крім відсотка, додаткові фінансові бонуси своїм клієнтам (табл. 4) [12].

Так, АТ «ОТП Банк» пропонує корпоративним клієнтам ефективне використання тимчасово вільних коштів — розміщення на депозитних рахунках на різні строки з можливістю поповнення вкладу та дострокового зняття коштів, а також передбачає нарахування на депозити строком більше 5 місяців додаткові підвищені ставки (+1% до основної ставки залежно від розміру вкладу).

З вищесказаного логічними є висновки, що депозитна політика, яка проводиться банківськими установами України, має короткостроковий характер, який не має значного впливу на розвиток економіки та робить неможливим здійснення довгострокового кредитування реального сектору. Тому на сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи є проблема залучення довгострокових пасивів, які стимулювали б юридичних осіб до довгострокових вкладів, а відповідно і до збільшення загального капіталу банків.

Відсотки за депозитами провідних вітчизняних банків в Україні [12]

№	Банк	Сплата відсотків	Можливість дострокового зняття або поповнення коштів	Термін вкладу	Ставка річних у грн, %
1	ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	У день закінчення строку вкладу	Передбачається можливість дострокового зняття коштів та поповнення вкладу	6–12 міс.	13%
2	ПАТ КБ «ПриватБанк»	Щомісяця	Передбачається можливість поповнення вкладу	1–12 міс.	20%
3	АТ «Ощадбанк»	Щомісяця	Поповнення не передбачається	6–36 міс.	17,5%
4	АТ «ОТП Банк»	У день закінчення строку вкладу	Поповнення не передбачається	6–12 міс.	16,5%

Таким чином, проведення науково обгрунтованої депозитної політики має спонукати підприємства, організації і населення зберігати свої поточні грошові доходи і нагромадження на тих чи інших депозитних рахунках та зацікавлювати банки у розвитку різних видів вкладів та впровадженні нових, більш прогресивних, форм депозитних рахунків [11].

З метою не лише стабілізації обсягів депозитного портфеля, а і його постійного приросту, банк повинен систематично вивчати запити вкладників, аналізувати ситуацію на фінансовому ринку України, оцінювати економічний стан в державі, швидко модифікувати механізм реалізації депозитної політики відповідно до нових пріоритетів. Зазвичай виходячи із загальної мети банку – максимізація прибутку при забезпеченні його стійкості, визначають пріоритетні напрями управління депозитними операціями з позиції прибутковості, рентабельності, ліквідності, мінімізації ризиків, оптимізації депозитного портфеля тощо. При адаптації депозитної політики до потреб клієнтів банкам слід не відкидати комплексного підходу щодо її формування та реалізації. Цей підхід відображається в розробці теоретичних основ, пріоритетних напрямів розвитку банку, а також визначенні найбільш ефективних і оптимальних для даного етапу розвитку установи тактичних прийомів і методів реалізації депозитної політики [3].

У цьому контексті пропонуємо схему адаптивного механізму формування депозитної політики банку, який забезпечує її гнучкість і високий рівень реагування на чинники як внутрішнього, так і зовнішнього середовища банку (рис. 2).

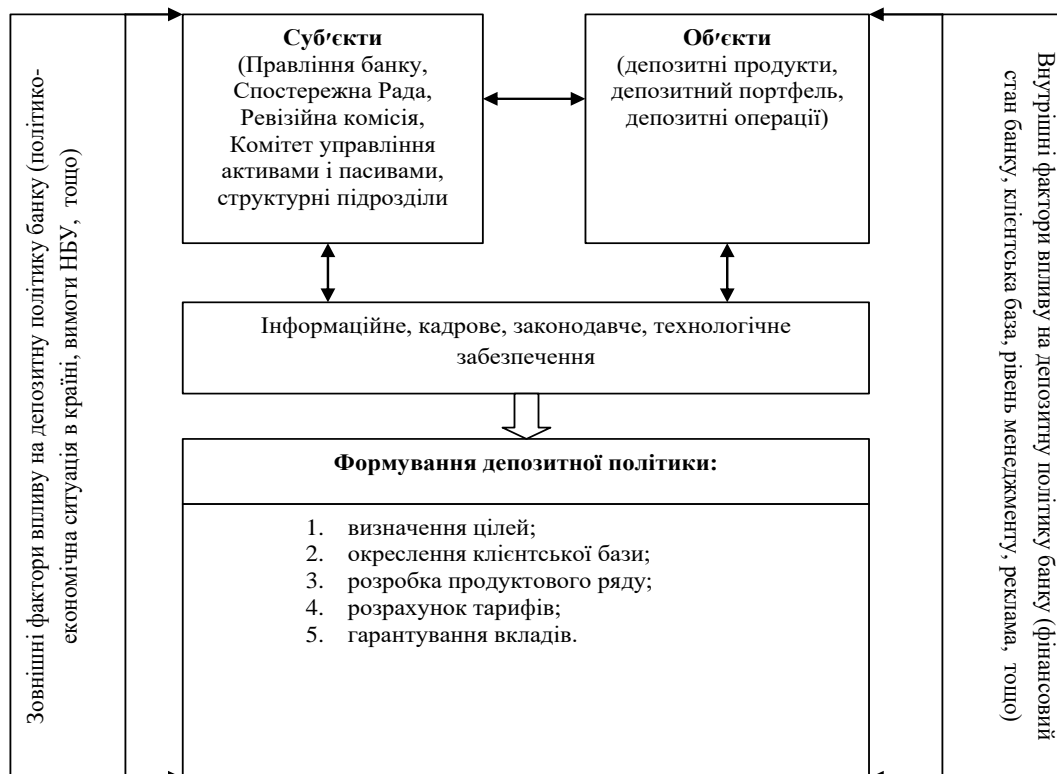

Рис. 2. Механізм формування депозитної політики

Кожен з вказаних елементів формування депозитної політики комерційного банку безпосередньо пов'язаний з іншими і є обов'язковим для забезпечення ефективності депозитної політики і повноцінної організації депозитного процесу. Формування цілей депозитної політики безпосередньо залежить від рівня кадрового забезпечення банку, рівня його інформаційного забезпечення та дотримання вимог законодавства. Надзвичайно актуальним в умовах сьогодення є також і участь у системі гарантування вкладів. Від точності дотримання даного алгоритму багато в чому залежатиме успішне виконання цілей і завдань, які ставляться банком щодо реалізації депозитної політики. Безперечно, ефективна депозитна діяльність банку на ринку фінансових послуг має максимально задовольнити потреби клієнтів. Це може бути реалізовано шляхом розробки та впровадження нових або удосконалених обслуговування існуючих депозитних продуктів. Основний вплив на підвищення якості депозитної політики банку здійснює конкуренція на ринку.

Висновки

За результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що ефективність роботи банку щодо залучення додаткових грошових коштів та забезпечення його конкурентоспроможності на ринку банківських послуг багато в чому залежать від впровадження нових депозитних продуктів. Однак важливо зазначити, що запровадження та розширення інноваційних банківських депозитних послуг та ефективне функціонування ринку депозитів необхідне для забезпечення стабільності банківської діяльності, регулювання грошової маси в країні, успішного виконання банками як традиційних розрахунково-кредитних операцій, так і розширення спектру банківських послуг.

Література

1. Матлага Л. О. Проблеми та тенденції розвитку депозитної політики банківських установ України / Л. О. Матлага, П. В. Василюк // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – 2014. – Том 15. – № 1. – С. 274–283.
2. Репа Л.В. Управління валютним ризиком: політекономічний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Репа Л.В. — Донецьк, 2008. — С. 5—23.
3. Бартош О. М. Депозитна політика банку та основні етапи її формування / О. М. Бартош // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2008. – № 3 – С. 98–101.
4. Коцовська Р. Р. Банківські операції : навч. посібн. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К. : УБС НБУ ; Знання, 2010. – 390 с.
5. Грибенкін Б. С. Управління депозитними ресурсами банку / Б. С. Грибенкін // Управління розвитком. – 2013. – № 4 (144). – С. 80–83.
6. Бабицкий А. Депозитная политика коммерческого банка: грамотная работа с деньгами / А. Бабицкий [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.luxury.net.ru/finances-theory/8851.html>
7. Мельникова І. М. Маркетингова політика комерційного банку на депозитному ринку / І. М. Мельникова – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2002. – 197 с.
8. Белоглазова Г. Н. Банковское дело / Г. Н. Белоглазова, Л. П. Кроливецкая. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 390 с.
9. Волкова Н.І. Удосконалення управління залученими депозитними ресурсами банку / Н.І. Волкова // Економіка і організація управління. – 2016. – № 1(21). – С. 53–59.
10. Гарбар Ж.В. Особливості формування депозитного портфелю банківських установ [Електронний ресурс] / Гарбар Ж.В., Малясова І.В. / Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ. — 2014. — Режим доступу : <http://intkonf.org>
11. Синяк А. А. Можливі напрями удосконалення депозитної політики комерційних банків України на сучасному етапі [Електронний ресурс] / А. А. Синяк. – Режим доступу : <http://www.masters.donntu.edu.ua/2013/iem/sinyak/library/article2.htm>.
12. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=3680

Надійшла 29.10.2016; рецензент: д. е. н. Хрущ Н. А.